

Cred că Ortodoxia poate susține o politică pentru oameni - Interviu cu Mihail Neamțu - director științific la Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului, director de programe al Fundației Creștin-Democrate...

Peste tot în lume, ideile generoase ale conservatorismului încep să ajungă în cea mai strictă actualitate. "A fi modern sub raport tehnologic nu înseamnă să uiți frumusețea spiritualității creștine, importanța familiei, relația dintre muncă și proprietate ori lupta împotriva tiraniei", spune dl Mihail Neamțu. "Cred că Ortodoxia poate susține o politică pentru oameni ("la firul ierbii"), un capitalism la scară umană, o valorizare a muncii și a virtuților antreprenoriale, o economie de piață care înmulțește și nu risipește talanții națiunii, o etică în afaceri care să convertească inima lui Zahau-vameșul, o atitudine respectuoasă față de minoritățile etnice și religioase, o viziune universalistă despre relația națiune-confesiune. Scăpați de jugul turcesc, de reflexele autoritarist-etniciste ale perioadei interbelice și de marea pacoste comunistă, poate avem șansa unei noi construcții."

- Domnule Director Mihail Neamțu, ați scris despre conservatorismul românesc. Aș vrea să reluăm câteva idei generale, precizându-ne în ce condiții se va naște la noi un curent popular, de tip conservator, ce susține democrația creștină?

- În primul rând, aș spune că sunt un novice în acest domeniu și poate un nevrednic slujitor al unei tradiții cu înaintași iluștri (precum Iuliu Maniu sau Corneliu Coposu). Volumul la care vă refereați (Zeitgeist. Tipare culturale și conflicte ideologice, Curtea Veche, 2010) caută să arate motivele pentru care țările civilizate ale spațiului nord-atlantic păstrează mai departe ideile conservatorismului și pledează pentru valorile perene ale umanității (binele, adevărul, frumosul). Caut să arăt de ce falimentul relativismului postmodern (prin care înțeleg saltul în neant sau progresismul orb) ne obligă la redescoperirea unei eredități ascunse. În România, discursul oficial al "conservatorilor" este asumat de moștenitorii Securității și ai Partidului Comunist. Văd aici o gravă contradicție în termeni. De altfel, nu este singurul palier al vieții publice unde România se confruntă cu falsificarea unor noțiuni fundamentale: în aproape toate domeniile abundă formele fără fond!

- Ce ar însemna, pe scurt, conservatorismul de astăzi readus în politică?

- Pentru a reveni, eu văd convergența între creștin-democrație și conservatorism plecând de la primatul tradiției, respectul demnității persoanei și refuzul isteriei colectiviste. Nu e ușor să refuzi tentațiile dizolvării conștiinței individuale într-o masă indistinctă de voci ale urii! Pentru a submina această estetică a revoltei și această mistică revoluționară (prezentă în rândul tinerilor anarhiști din Paris-1968 sau Atena-2010 ori Madrid-2011), conservatorii nord-americani au promovat o agendă publică alternativă - prin conferințe academice și anuare culturale, școli de vară, burse pentru studenți, voluntariat civic (mișcarea de tip Tea Party) sau publicații de sine stătătoare, dar și programe de traduceri din clasici (vezi colecția Liberty Fund), think-tanks, dezbateri media și, mai ales, politici publice. Acest dinamism omniprezent în Statele Unite ale Americii se hrănește dintr-o cultură antreprenorială extraordinară, din simțul inițiativei, din refuzul fatalismului istoric, dar și dintr-o prosperitate materială inexistentă în estul european.

Este interesant să observi numărul mare de tineri occidentali fascinați de valorile tradiției. A fi modern sub raport tehnologic nu înseamnă să uiți frumusețea spiritualității creștine, importanța familiei, relația dintre muncă și proprietate ori lupta împotriva tiraniei. În Europa, cei care se revendică de la această familie teologico-politică poartă uneori numele de "populari" (gândirea popularilor germani fiind la opusul populismului). Creștin-democrația

este un mod de-a fi fidel trecutului civilizației creștine, actual în prezent și deschis unui viitor plin de surprize. În România și în toată Europa s-ar cuveni poate să prețuim mai mult cultura memoriei. Profilul unui conservator aduce cu cel al lui Janus: privirea orientată către turnurile viitorului este permanent dublată de atenția față de moștenirea trecutului. A fi îndatorat și recunoscător față de înaintași nu înseamnă să refuzi inovația.

- Care ar fi condițiile care generează la noi un anume tip de subdezvoltare, care ne pune într-o poziție defavorabilă față de țările occidentale, mai ales la capitolul economie? Până la urmă, și felul cum evoluează realitatea economică, ținând cont că suntem conectați deja la spațiul Uniunii Europene, contează foarte mult.

- Sunt unul dintre cei care crede, fără sfială, că spațiul românesc ascunde nenumărate comori spirituale. Nu trebuie să nesocotim patosul vieții care, de-a lungul istoriei, le-a scos la iveală! Sunt frumuseți tocmită parcă în cer, mai înainte de-a fi zidite pe pământul moldav, transilvănean sau valah: Putna lui Ștefan Cel Mare și Sfânt (atât de frumos înflorită astăzi de obștea monahală), Mănăstirea Dragomirna a Mitropolitului Anastasie Crimca, apoi ctitoria lui Mircea cel Bătrân de la Mănăstirea Cozia ori icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Nicula. În fața acestor minunății trebuie să ne închinăm cu evlavie. Și totuși: "hronicul vârstelor" consemnează și alte realități - triste, greu narabile. Ele temperează orice exces naționalist sau trufie autohtonistă. Istoria socială a României moderne scoate la iveală grave probleme legate de subdezvoltare. Până recent, ne-am confruntat cu fenomenul analfabetismului (revenit astăzi prin intermediul barbariei vizuale). Un studiu recent al profesorului Bogdan Murgescu evocă precaritatea culturii noastre materiale la mijloc de secol XX: jumătate din locuințele țărănești investigate de echipele sociologului Dimitrie Gusti nu aveau latrine. Pare un detaliu penibil, însă direct răspunzător pentru chestiuni precum igiena precară, sănătatea corporală șubredă, nutriția deficientă, mortalitatea infantilă ori speranța de viață scăzută. Documente de arhivă mai arată că și în anii comunismului târziu puteau fi raportate cazuri izolate de holeră (boala mizeriei și, deci, un alt indiciu al subdezvoltării). De asemenea, România are și astăzi un număr surprinzător de mare de pacienți afectați de tuberculoză (TBC) sau malnutriție, față de media europeană. De ce toate acestea?

Condițiile care generează subdezvoltarea țin de neglijența unor chestiuni elementare: toaleta sau Klo-Kultur (cu o expresie nemțească), dar și gradul de deschidere al unei societăți față de achizițiile bune ale modernității (medicină, știință, inovație). Intervine apoi chestiunea învățământului: copiii noștri, deși uneori foarte înzestrați din naștere, sunt victimele unui sistem neperformant. Profesorii de liceu se plâng de apariția unei specii noi de elevi, incapabili să se concentreze, să citească opere literare de mari dimensiuni, să se dedice cu maximă atenție problemelor matematice. Suntem, s-ar spune, într-o recreație permanentă. Sistemul public de educație este subminat și de ideile tot mai răspândite în societate, care spun că succesul public nu depinde de excelența academică individuală. Or, noi știm că educația precară înseamnă mai puține șanse în marea competiție globală: nu numărul de diplome, ci setul concret de competențe te fac relevant în economia de piață.

- Subdezvoltarea, deci, este o problemă și de învățământ, și de morală, nu?

- Când te trădează o instrucție precară, atunci recurgi la formule imorale precum mita, plagiatul, nepotismul. Societatea este subminată apoi de anti-selecție și resentiment. Dispare apoi respectul de sine și prețuirea pentru valorile tradiției în beneficiul minciunii, al unei permanente dedublări. Așa cum Elena Ceaușescu se considera "savant de renume mondial" (titlu consacrat de breasla chimiștilor), la o altă scară avem tot soiul de oameni care defilează cu titluri calpe de academicieni, doctori sau profesori. Butaforia maladivă din anii comunismului s-a prelungit și după anul 1989... Ieșirea din subdezvoltare ar presupune așadar

utilizarea mai frecventă a săpunului și grija pentru talanții ascunși în sufletul fiecărui semen al nostru. Spiritul lui Carol Davila și Spiru Haret n-ar trebui să ne părăsească. Dar lucrurile nu se opresc aici: ne trebuie o ordine economică, socială și politică în care valoarea, decența morală, excelența profesională, munca și hărnicia să poată fi răsplătite. Asistențialismul este o mentalitate încă foarte răspândită la noi - fapt vizibil în zonele sărace.

În sfârșit, ne mai punem următoarea întrebare: nu sunt și decidenți care au interesul de a menține milioane de oameni în starea de dependență financiară (ceea ce îi vulnerabilizează în fața mitei electorale)? Nu cumva în ultimii douăzeci de ani s-au produs privatizări frauduloase menite să alimenteze discursul anticapitalist al stângii și să adâncească sărăcia endemică, resentimentul social (mineriadele și luptele de clasă) ori dependența de alocații? Asemenea întâmplări au condus la polarizarea excesivă a României: pe de-o parte, clasa oligarhilor, cu irezistibilul apetit pentru opulență, lux și dominare; pe de altă parte, milioanele de oameni aproape de pragul sărăciei. În acest fel a fost sufocată tocmai clasa de mijloc, mulțimea oamenilor onorabili care mențin vitalitatea unei societăți.

- Este proiectul creștin-democrat unul compatibil cu România, marcată de prezența Ortodoxiei și, mult mai puțin, a protestantismului sau a catolicismului?

- Întrebarea este legitimă, dar aș răspunde printr-o altă întrebare: este proiectul liberalismului sau al socialismului propice Balcanilor? De ce oare o Constituție după model american a putut fi aplicată cu succes în Japonia? Cum a putut Bavaria, adică o lume fundamental țărănească, să devină din cel mai sărac stat german al anului 1945 unul dintre cele mai prospere?

Da, transferul de norme dintr-un spațiu cultural într-altul e dificil și reprezintă o provocare în sine. Dar nu cred că Ortodoxia este un impediment în calea creștin-democrației care reprezintă un proiect politic, nu confesional. Există în Ortodoxia românească precedente luminoase care vorbesc despre compatibilitatea între tradiție și modernitate. Să ne gândim la Mitropolitul Andrei Șaguna în Transilvania secolului al XIX-lea. În condițiile în care românii ortodocși reprezentau o minoritate în Statul austro-ungar, clerul și laicatul transilvănean s-au implicat masiv în viața comunității. Asociații și organizații bisericești au oferit burse pentru tineri, asistență medicală, cantine pentru cei nevoiași, alfabetizare și instrucție școlară (limbi străine), oportunități pentru dezvoltarea personală și profesională (coruri de copii, artizanat) sau chiar elemente de cunoaștere științifică sau tehnică (reguli de igienă, utilaje pentru micii agricultori etc.). Fără contribuția magnatului Emanoil Gojdu - pentru a da exemplul cel mai frapant - oameni ca Traian Vuia, Octavian Goga sau Părintele Dumitru Stăniloae n-ar fi făcut școală în Apus. Văd în parteneriatul Andrei Șaguna-Emanuel Gojdu sinergia perfectă de tip creștin-democrat, tematizată ulterior de doctrinari precum Lugi Sturzo, Jacques Maritain & co.

Cred că Ortodoxia poate susține o politică pentru oameni ("la firul ierbii"), un capitalism la scară umană, o valorizare a muncii și a virtuților antreprenoriale, o economie de piață care înmulțește și nu risipește talanții națiunii, o etică în afaceri care să convertească inima lui Zaheru-vameșul, o atitudine respectuoasă față de minoritățile etnice și religioase, o viziune universalistă despre relația națiune-confesiune. Scăpați de jugul turcesc, de reflexele autoritarist-etniciste ale perioadei interbelice și de marea pacoste comunistă, poate avem șansa unei noi construcții.

- Care ar fi "nevoile secundare", nevoi, pe care și omul sărac, nu numai cel bogat, le simte că-i sunt proprii, necesare?

- Una dintre bolile tranziției este aceea că nu mai putem distinge între nevoile primare, nevoile secundare și nevoile terțiare ale societății. Când praful, glodul și absența dispensarelor

înghit sute de comune la noi, există politicieni care propun investiția banului public în tractoare cu GPS sau expediții pe lună ale cosmonauților. Ar trebui deci să restaurăm ordinea priorităților: nu vrem să investim mai curând în educație (ceea ce înseamnă cunoaștere, nu clădiri faraonice în sate părăsite), în sănătate, în patrimoniu, în infrastructură. Mi se pare greu de justificat o investiție cu bani publici în emisiuni distractive, excursii de documentare în Miami sau Thailanda. Și totuși, lucrurile acestea se întâmplă sub ochii noștri neputincioși... Creștinii trebuie să intervină pentru a pleda pentru restabilirea bunului-simț. Să mai observăm un lucru. În România sunt meserii practice care au fost uitate: este greu să găsești un dulgher profesionist, bunăoară, deși piața o cere. Politicile etatiste (promovate de la Bruxelles sau București) inventează false nevoi și bulversează deci raportul cerere-ofertă.

- Foarte mulți oameni au ajuns să simtă că au devenit victime ale lumii de astăzi, victime ale bogăției exclusive, proprie câtorva persoane, victime ale unui sistem de valori - culturale, morale - care nu le sunt proprii, care-i subjugă, îi dezumanizează. Victimizarea, ca stare, aduce cumva cu acea relație față de comunism, stare exprimată după ce a căzut sistemul comunist. Cum explicați acest tip de victimizare?

- Victimizarea are forme și comportamente diferite. Există oameni cu adevărat nenorociți de soartă - cobaii tranziției de la totalitarism către democrație. Există însă și specia victimelor de serviciu - oamenii care își plâng mereu de milă, care cerșesc atenția celorlalți, care practică autoflagelarea simbolică în contexte publice, cu scopul atingerii unor avantaje materiale. Acest gen de autovictimizare (mai ales combinat cu discursul colectivist) mi se pare un instrument facil, chiar pervers. Victima este prin definiție minoritară, iar membrul majorității - cum altfel? - un agent al violenței structurale. Să acceptăm că "ochelariștii" sunt o minoritate, social vorbind: nu vom rezolva problema miopiei sau a strabismului declarând "imoral" termenul de ochelarist (și vorbesc aici în cunoștință de cauză)... Mă tem ca lupta de clasă să nu fi fost înlocuită de lupta între minorități și majorități, după modelul dialecticii marxiste. Victimizarea este, s-o recunoaștem, un eficient mijloc de propagandă (sau marketing). Să nu-i dăm mereu crezare și să practicăm discernământul! În mass-media contemporană există reacții care trăiesc din nevoia de-a inventa subiecte șocante, false revelații sau teme urgente de dezbateri. De asemenea, sunt ONG-uri pentru care alarmismul, fobiile sau panica sunt rațiunea lor de a fi. Autovictimizarea face tărăboi, abuzează de hiperbole și plonjează în absurd. Așa apar comparațiile între discriminarea comunității rome și teribilul Holocaust destinat evreilor.

- Politicile corectitudinii, promovate mai ales în campusurile universitare din Occident amestecă deja criteriile într-un stil neomarxist.

- Victimologia este chiar o meserie bănoasă din care trăiesc baronii antidiscriminărilor de tot soiul - pseudointelectuali care sfidează statistica matematică ori principiul adevărului-corespondență. În Occident mai ales, apostolii corectitudinii politice au otrăvit deja apele cercetării umaniste, răspândind în mai toate campusurile universitare canonul neomarxist al suspiciunii. Așa se face că unii literați de stânga pot compara moartea tinerilor din anul 1989 pentru cauza libertății antitotalitare cu anarhismul străzii din Spania sau Grecia de astăzi.

Este imoral și chiar obscen să faci analogia între un așa-zis "Glamour Gulag" (expresia aparține lui Vasile Ernu) cu suferința deținuților politici din Vorkuta sau Solovki. Este aberant, cred, să faci o paralelă între datoriile la bănci angajate pentru un televizor cu plasmă și atrocitatea sau bestialitatea tratamentului aplicat disidenților anticomuniști din Sighet, Râmnicu-Sărat ori Pitești. Victimologia facilă și generalizările anistorice aduc devalorizarea semantică a unor termeni precum Holocaust, Gulag sau genocid. Poți compara exterminarea sistematică a evreilor cu suferința pensionarilor din Europa statului social? O ipotecă pentru

un automobil 4x4 te înlănțuie oare față de sistemul capitalit cu aceeași forță sau "violență structurală" cu care te maltrata odinioară Miliția ori Securitatea? Iată întrebări la care merită să răspundem din perspectiva unei teologii politice inspirate de harul și discernământul spiritual al tradiției ortodoxe...

- **Domnule Mihail Neamțu, vă mulțumesc pentru acest dialog, dorindu-vă mult succes în continuare!...**
- Cu multă plăcere...

Stelian Gomboș